

Гімназійний професор Іван Добушак (1883–1965)

¹Коваль Р. С. *, ¹Романчук О. В., ¹Базиляк Н. О., ²Матлашенко Л. В.

¹Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

²Музей «Личаківський цвинтар» м. Львів, Україна

*Corresponding author. E-mail: kovalrostyslav@gmail.com

Paper received 26.01.21; Accepted for publication 12.02.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2021-249IX44-08>

Анотація. У статті проаналізовано біографію галицького педагога Івана Добушак (1883–1965). Професор Добушак напередодні Першої світової війни працював у гімназії в Стрию, по її завершенні – в Українській Академічній Гімназії та гімназії Сестер Василянок у Львові. Після Другої світової війни викладав німецьку мову у школі № 44 міста Львова. Зі спогадів його учнів виринає постать типового представника української міжвоєнної професорської еліти, котрий за допомогою своєї високої педагогічної майстерності успішно навчав гімназистів латинської та німецької мов.

Ключові слова: Іван Добушак, Стрий, Львів, гімназія, професор.

Вступ. З містечком Стрий на Львівщині пов'язана доля найвідоміших галицьких педагогів другої половини XIX – першої половини XX століть. Достатньо назвати імена Стефана Дубравського (1829–1909), Костя Горбала (1836–1903), Юліана Дзеровича (1871–1943), Михайла Дубицького (1889–1944), Теодора Романишина (1881–1959), Михайла Білика (1889–1970), Омеляна Цісика (1887–1970), Івана Криницького (1889–1975), Тадея Залеського (1883–1976).

До цієї блискучої плеяди зараховуємо також германіста і латиніста Івана Добушак (1883–1965). Життя професора Добушак пов'язане зі Стриєм (де розпочинав свою педагогічну працю у місцевій гімназії) та Львовом, де упродовж першої половини XX століття працював в Українській Академічній Гімназії та гімназії Сестер Василянок, а після Другої світової війни у школі № 44.

Варто зазначити, що до діяльності гімназій завжди була прикута посилена увага з боку шкільних властей і суспільства. І це закономірно, адже у їх стінах відбувалася не тільки підготовка учнів до вищих студій, але й остання, генеральна перевірка їх готовності до навчання у цих закладах. Оскільки матурістам галицьких гімназій відкривалися двері до всіх європейських університетів, то ці середні школи відігравали провідну роль у підготовці майбутньої інтелектуальної еліти. Матуральний іспит був серйозним випробуванням, яке вдавалося подолати лише найкращим учням [3, с. 20].

Високий рівень гімназійної освіти і виховання визначався старанним добром професорсько-викладацького складу. Викладачі обиралися на посади на конкурсній основі. Професорів українських гімназій характеризував високий рівень знань та загальної ерудиції, широке поле діяльності на ниві суспільно-політичної, громадської, просвітницької, наукової та методичної роботи, свідомість своєї національно-культурної місії [3, с. 29]. До цієї когорти належав професор Іван Добушак.

Актуальність роботи зумовлена об'єктивною необхідністю ознайомлення не лише науковців-філологів та педагогів, але й усіх інших зацікавлених осіб з основними віхами біографії цього непересічного представника галицької наукової еліти, що на високому фаховому рівні викладав латинську та німецьку мови гімназистам Стрия та Львова.

Огляд публікацій. Інформацію про Івана Добушак знаходимо здебільшого у спогадах його колишніх учнів, представлених у Ювілейних / Пропам'ятних книгах гімназій Львова та Стрия [1; 6; 7; 12; 13; 14]. Короткі відомості про професора вміщено в історико-мемуарному журналі «Квітучі береги» [2, с. 94], де дру-

кувалися надзвичайно цікаві статті про Стрийщину та її мешканців. На жаль, у науково-популярному виданні «Стрийщина. Книга 2. Історія в іменах» (2012) не вдалося знайти окремої енциклопедичної статті про Івана Добушак [11].

Мета статті полягає у представленні життя і професійної діяльності професора Добушак. Основними **методами дослідження** будуть історичний та описовий.

Виклад основного матеріалу. Іван Добушак народився 1 січня 1883 року [2, с. 94], походив з тоді передмістя Стрия – Ланів [4; с. 43]. Закінчив Стрийську гімназію у 1905 році [1, с. 83], університетські студії у Відні у 1911 році [2, с. 94]. Вже у 1912 році його прізвище є серед заступників учителів місцевої гімназії [1, с. 111; 2, с. 94]. Перша світова війна, яка вибухнула у 1914 році, внесла свої корективи у розвиток шкільництва у Галичині [1, с. 114]. Серед інших до австро-угорського війська був мобілізований також Іван Добушак [1, с. 115]. Під час війни “Іван Добушак, професор гімназії в Стрию, тепер надпоручник в 80 п. н., одержав *signum laudis* за хоробре поведене перед ворогом”, про що подала відомості газета «Свобода» за 30 березня 1916 року [9, с. 4].

Після закінчення Першої світової війни професор Добушак переїздить до Львова, де мешкає за адресою вулиця Ленартовича, 19 [15, с. 85], сучасна назва – Нечуя-Левицького [5, с. 110] і працює в Українській Академічній Гімназії та гімназії Сестер Василянок.

Саме у львівських гімназіях по-справжньому розкрився педагогічний талант професора. У першому томі Пропам'ятної книги гімназії Сестер Василянок (1980) Івана Добушак охарактеризовано як “*доброго знавця предмету і педагога; вимогливого*” [7, с. 87].

[фото: 10, с. 357]

Іван Ліщинський у своїх споминах «Довгий і важкий шлях до матури в УАГ 1942 р.», вміщених у третій час-

тині Ювілейної книги Української Академічної Гімназії у Львові (1995), дає таку характеристику професорові: «Суворий, але справедливий професор І. Добуцак любив часом пустити у винуватців гостру стрілу, як наприклад “Herren und Norden” про тих, що сиділи за останньою північною партою, або щось подібне. Однак великою його заслугою було створення “із пришелиць” з різних шкіл згуртованого 8-А класу гімназії, належно підготованого до здачі матури» [12, с. 613].

Провідний український мовознавець, діалектолог, лінгвогеограф Лідія Коць-Григорчук (1926–2018), котра також навчалася в Українській Академічній Гімназії, згадує: «Спочатку нашим класним керівником (господарем класу) був Теоктист Пачовський – добрий знавець української середньовічної літератури. Як україніст, продовжував вчити нас і тоді, коли вже не був керівником. У сьомому класі перейняв те керівництво вчитель німецької мови Іван Добуцак (так у тексті – авт.), який і довів нас до матури. Їм обом завдячуємо, крім досить солідних знань з названих предметів, ще й дві гарні прогульки, що їх вони самі організували і в яких брали участь. Т. Пачовський ходив з нами до Медових печер і в Винники під Львовом, а І. Добуцак – у Брюховицький ліс та на Сагару, що поряд з лісом. Можливо саме там, у нашому безпосередньому вільному контакті з природою, вчителями та між собою зародилося те чуття єдиної родини, що багато років скрашувало й досі скрашує нам життя» [12, с. 666].

Степан Ярема (1926–2008), відомий науковець у галузі механіки руйнування та культурний діяч, у споминах «Знімок з-перед піввіку. Останній випуск академічної головної гімназії», описуючи світліну професорів з учнями з лютого 1944 року, так характеризує професора Добуцка: «Низького росту, коротко підстрижений, елегантний. На годинах, крім виховних, говорив тільки по-німецькому. Був суворий та вимогливий. Любив не раз познищитися над учнями. Задавши питання, довго розглядався по заверглому класі, повторюючи поволи: “Sagt mir, sagt mir... Ritter von...”, а коли учень погано відповідав, казав: “Kamel! Du bekommst ungenügend, so groß, wie das Rathaus”. Діставалося О. Вавринюкові, якого кликав “Franzose” за те, що той давніше вчився французької мови. Незважаючи на все, користувався пошаною, бо всі знали, що він таки навчить німецької мови. Після війни вчителював у Львівській середній школі № 44, користуючись славою доброго педагога. Десь у 1946 чи 1947 році грабіжники вбили його дружину, що влада приписала українсько-німецьким буржуазним націоналістам. Мабуть, ця трагедія посприяла тому, що його як місцевий кадр нагородили орденом Леніна» [12, с. 690].

Історик Олександр Домбровський (1914–2014) пригадує: «В другій і третій класі вчив мене латини Іван Добуцак, людина спокійної вдачі, любив не раз пожартувати з учня, але пам’ятав, коли хтось з учнів зробив йому якийсь збиток. Зараз на початку другої класи запитав мене щось, але я не міг йому відповісти, бо розмовляв з іншим учнем-сусідом і не знав про що мова. Добуцак подивився на мене, й, думаючи, що я невіглас з латини, сказав лежковажно: “З тої муки хліба не буде”. Але вже після кількох лекцій змінив основну свою думку про мене. Він звичайно давав українські речення й питав: “А хто скаже це по латині?”. Коли побачив, що я підношу все пальці й голошуся до відповіді та переконався, що мої відповіді добрі, змінив своє відношення до мене й

полюбив мене. У нього я був одним з перших “латиністів”. Нераз в наслідок забуття кликав мене “Добровольський”, тоді я відповідав, що такого в класі немає. Він усміхався і кликав мене уже правильно по прізвищу. Добуцак був досить строгий в оцінках учнів і потрапив більшу частину класу виказати на конференції. На першій конференції в другій класі дав двом чи трьом учням добре, п’ять-шість достаточних, а решта одержала неостаточну ноту» [14, с. 112].

У книзі «Могікани гімназії (Другий клас 1943–44 рр.)» (2009) вміщено публікацію доктора архітектури Андрія Рудницького (1928–2009) «Українська гімназія в 1941–1945 рр.», в якій автор пише: «Професор Добуцак (так у тексті – авт.) – надзвичайно активна і діяльна особистість, доконав педагогічного чуда: навчив нас усіх за дуже короткий час добре володіти німецькою мовою. Я сьогодні подивляю його педагогічний талант: він штучно створив у класі ситуацію, в яку потрапляє людина, що мусить перебувати в іншомовному середовищі. Коли професор Добуцак вперше увійшов до класу, він звертався до нас тільки німецькою мовою з типовим німецьким горловим акцентом, весь час гостро запитував конкретних учнів про щось, сварив на нас, – хоч ми і не знали зовсім за що, і про що взагалі мова. Густо ставив нам двійки (тоді це були чвірки, тобто “недостатні” оцінки), при чому ми теж не знали за що, бо його не розуміли, а він нам нічого не пояснював. Але результату було досягнуто: вже на третій лекції ми почали розуміти хоча б трошки про що йдеться, а за півроку кожен з нас володів німецькою мовою зовсім задовільно й до того активно. Професора Добуцка ми в гімназії трохи боялися, але ще й сьогодні я щиро вдячний йому й завжди згадую, коли мені доводиться розмовляти по-німецьки. Для кожного учня професор Добуцак умів створити атмосферу великої вимогливості, робив так, щоб, з одного боку, жодний з нас не був задоволений собою і не загордився, але, з іншого – відчував повагу до себе з боку вчителя і товаришів. У нашому класі він дуже поважав гімназиста Макушака – пильного, старанного і здібного хлопця. Макушак багато працював над собою, професор це бачив і високо цінував. Як тільки міг, підтримував зростання хлопця у цій ділянці. Інша ситуація склалася з Романом Стецюрою. Ромко, очевидно, жив перед тим десь у Німеччині, і говорив з дуже добрим, як на наш погляд, правдиво німецьким акцентом. Ми вважали його посеред нас незрівнянним знавцем німецької мови. Але професор Добуцак не давав Ромкові “спочити на лаврах”, набрати переконання про бездоганність своїх знань. Учитель часто вказував Ромкові на окремі його мовні огріхи, ці зауваження змушували хлопця далі працювати над вдосконаленням знань з предмету, яким він взагалі добре володів. З приходом “совєтів” професор Добуцак залишився у Львові. Він працював у середній школі № 44 й далі викладав німецьку мову. Але то не був уже той самий Добуцак. Він ніби згас, і хоча провадив заняття дуже старанно й сумлінно, але не виявляв методичної ініціативи. Очевидно, він не зміг прийняти методів і звичаїв радянської школи» [6, с. 16–17].

Некролог професора подано у газеті української громади в Америці «Свобода» за 30 квітня 1965 року: «Ділимося сумною вісткою з Рідними і Знайомими, що у Львові помер 8-го березня 1965 року на 82-му році життя, довголітній учитель Академічної гімназії та

гімназії Сестер Василянок у Львові бл. п. ІВАН ДОБУЩАК. Родина» [8; с. 5]. Похований у Львові на Личаківському цвинтарі (63 поле), могила не збереглась.

[фото: 2, с. 94]

Висновок. Ознайомившись зі спогадами колишніх учнів професора Івана Добушчака, ми бачимо постать типового представника української міжвоєнної професорської еліти, котрий за допомогою власної високої педагогічної майстерності успішно навчав гімназистів латинської та німецької мов. Професор Добушчак працював у двох фактично найпрестижніших українських гімназіях тогочасного Львова – Українській Академічній Гімназії та гімназії Сестер Василянок, де його професійні якості проявилися з найкращої сторони.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні родоводу професора Добушчака за допомогою відповідних метричних книг, створенні детальнішого професійного портрету шляхом аналізу документації та звітів гімназій, де він викладав, а також пошуку його родини, кола спілкування, фотознімків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія Стрийської гімназії. Том I (1880–1918) / Упорядник Василь Король. Стрий, 1995. 156 с.
2. Квітучі Береги. Сторінки зв'язку бувших громадян Стрийщини. Нью-Йорк, ч. 14, квітень 1974. 104 с.
3. Курляк І. Українська гімназійна освіта у Галичині (1865–1918 рр.). Львів, 1997. 222 с.
4. Мандрівки вулицями Стрия: туристичний путівник. Стрий: Укрпол, 2008. 60 с.
5. Мельник Б. В. Довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII–XX століття. Львів: Світ, 2001. 128 с.
6. Могікани гімназії (Другий клас 1943–44 рр.). Львів: Видавництво Тараса Сороки, 2009. 176 с.
7. Пропам'ятна книга гімназії Сестер Василянок у Львові / Гол. ред. В. Лев. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто: Наукове товариство імені Шевченка, Український архів, т. XXII, 1980. 334 с.
8. Свобода. Український щоденник. 30 квітня 1965 року. 6 с.
9. Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу. 30 березня 1916 року. 6 с.
10. Стрийщина. Історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болахівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Жу-
11. Стрийщина. кн. 2: Історія в іменах. Стрий: Щедрик, 2012. 688 с.
12. Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові: 3 нагоди світового з'їзду Львівської Академічної Гімназії у 1991 році та Акту відновлення Першої Львівської Гімназії з 1992 року. Третя частина. Філадельфія, Львів, 1995. 896 с.
13. Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові: На 100-річчя Першого Українського іспиту зрілості 1878–1978. Філадельфія, Мюнхен, 1978. 612 с.
14. Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові: На 100-річчя Першого українського іспиту зрілості 1878–1978. Друга частина. Філадельфія, Мюнхен, 1982. 396 с.
15. Księga adresowa Małopolski. Lwów. Stanisławów. Tarnopol. Z informatorem m. stoł. Warszawy, Województwa Krakowskiego, Łódzkiego, Pomorskiego, Poznańskiego i Śląskiego. Rocznik 1935/1936. Kraków, Lwów.

REFERENCES

1. History of Stryi Gymnasium. Vol. 1 (1880–1918) / Vasyl Korol. Stryi, 1995. 156 p.
2. Kvituchi Beregy (The Flowering Banks). Pages for Communication for Former Citizens of Stryi Region. New York, No 14, April 1974. 104 p.
3. Kurlyak I. Ukrainian Gymnasium's Education in Galicia (1865–1918). Lviv, 1997. 222 p.
4. Tours in Stryi: Guide Book. Stryi, 2008. 60 p.
5. Melnyk B. V. Reference Book of Renaming of Lviv Streets and Squares from XIII to XX Centuries. Lviv, 2001. 128 p.
6. Mohicans of Gymnasium (The Second Class during School Year 1943/44). Lviv, 2009. 176 p.
7. The Gymnasium (Secondary School) of the Basilian Sisters in Lviv. A Commemorative Book / Editor-in-Chief Wasyl Lew. New York – Paris – Sydney – Toronto: Shevchenko Scientific Society, Ukrainian Archives, Vol. XXII, 1980. 334 p.
8. Svoboda. Ukrainian Daily. April 30, 1965. 6 p.
9. Svoboda. Official Organ of Ukrainian National Association. March 30, 1916. 6 p.
10. The Stryi Region. Stryi, Skole, Bolekhiv, Dolyna, Rozhnitiv, Zhuravno, Zhydachiv, Mykolaiv n/Dn. A Collection of Essays, Materials and Memoirs. Vol. 1. New York – Toronto – Paris – Sydney: Shevchenko Scientific Society, Stryishchyna Committee, Ukrainian Archives, Vol. XLIX, 1990, 634 p.
11. Stryishchyna. Book Two: History in Names. Stryi, 2012. 688 p.
12. Commemorative Book of the World Reunion of the Students and Teachers in 1991 and the Official Reactivation in 1992 of the First Ukrainian Academic Gymnazium in Lviv. Third part. Philadelphia, Lviv, 1995. 896 p.
13. Centennial Book of the First Graduation of the First Ukrainian Academic Gymnazium in Lviv 1878–1978. München, Philadelphia, 1978. 612 p.
14. Centennial Book of the First Graduation of the First Ukrainian Academic Gymnazium in Lviv 1878–1978. Second Part. München, Philadelphia, 1982. 396 p.
15. City Directory of Małopolska. Year 1935/1936. Kraków, Lwów.

Gymnasium Professor Ivan Dobushchak (1883–1965)

R. S. Koval, O. V. Romanchuk, N. O. Bazyliak, L. V. Matlashenko

Abstract. The article briefly reviews the biography of Ukrainian teacher Ivan Dobushchak (1883–1965). He was from Stryi town in Galicia. Before World War I professor Dobushchak worked at Stryi gymnasium, then at Ukrainian Academic Gymnasium and Gymnasium of the Basilian Sisters in Lviv. After World War II he taught German and Latin at Lviv school № 44. According to the memoirs of former pupils, Ivan Dobushchak was a distinctive representative of Ukrainian interwar period best teachers.

Keywords: Ivan Dobushchak, Stryi, Lviv, gymnasium, professor.